

FELFÜGGESZTETT SZÍNHÁZ

Részlet

M. Nagy Miklós fordítása

Két folyó – egy grúz és egy örmény – összeömlött, sűrű, ősi vizük összekeveredett, de ettől az élet folyása meg nem lassúdott, s nem változtak a róla vallott megszokott elképzelések sem. Meg aztán nem volt ebben semmi különös, hiszen Vologya, a legidősebb fiú is anarchista hajlamú örmény leányba szeretett bele, még mielőtt Svájcba szökött. És ugyan mit törődött Liza azzal, milyen árnyalatú Ashen bőre, csak az számított, hogy ez a váratlanul felbukkant leányzó az ő cingár, gunyoros tekintetű ivadéknak nyújtotta haloványbarna kezét. „*Vajme* – gondolta Liza –, Salikóra is rákerült a sor.” És a hőségben izzó erkélyről nézte, ahogy távolodnak lassacskán a kihalt, forró utcán, és beszélgetnek valamiről. „Biztosan rólam...” – gondolta Liza, utánuk mereszten szemét. Tetszett neki Ashen járása, a fia meg nagyon izgatott volt, hevesen gesztikulált... Liza felkészült a közeli változásokra. Sztyepan bánatosan mosolygott.

Majd az idő meggyorsította futását, a tér összeszűkült, a lovak vágatni kezdtek. Két-három hónap, és már meg is volt a semmire sem kötelező ceremónia, az aláírás a nagykönyvben, amely mintha csak gúnyolódott volna a pompás, áradó szavú, mély értelmű templomi rituálén, és új élet kezdődött a két ifjú forradalmár számára, ahogy ők nevezték magukat. Nem férj és feleség voltak, dehogyan, ők legalábbis nem így gondoltak magukra, hanem önmaguk és a barátaik szemében is csak pártbeli elvtársak maradtak, akiket pártjuk most éppen utódok létrehozásával is megbízott. És természetesen szó nem volt köztük szerelemről, holmi képmutató nyárspolgári szófécsérlésre nem alacsonyodtak.

Szó nem volt a szerelemről, az igaz, de én látom a szemüket – Ashen barna mandulaszemét, amelyben ott a vonzalom, a tűz, a vágy, és Saliko szemét, mely ifjú kedvesének láttára megtelik elragadtatással, és látom, ahogy észrevétlenül egymáshoz érnek, szinte csak véletlenül, az akaratuk ellenében – ahogy forró tenyerük megsimítja a másik arcát, nyakát, ahogy összeér arcuk, ajkuk... hát igen, és ezért csak mulatok pártos ajkuk szigorán és terjengős eszmefuttatásaikon a nyárspolgarságról és a burzsoá hitványságról.

Elnézó vagyok tudatlanságukkal a mai napok magasából, megbocsátom, hogy fiatal fejjel szektásan gondolkodtak, s ha úgy tetszik, romantikus lélekkel olyan életet választottak maguknak, amely számukra egyet jelentett az eszmények legmagasabb fokú nemes szolgálatával. Na persze, hogy „romantikus”, „nemes” – ezek a szavak az ő szótárunkban nem szerepeltek, ezek az én szavaim, melyeket akkoriban megvetés sújtott. És lám csak, bosszantó hibán kapom magam: a „romantikus” jelző mégsem illik ide. Nem, ez bizony nem romantikus világtérzés volt. A fiatalság idealizmusa, melyet elmélyített a hamarosan eljövő kánaán ígérete, és a pragmatikus valóság – ez a furcsa elegy határozta meg viselkedésüket és uralta lelküket. Elnézó vagyok velük, mint saját gyermekeimmel, akik nem tudják még, mit cselekednek. Törékeny műveltségükből csak

arra futotta, hogy elcsábuljanak a lelkesült jelszavaktól, melyek könnyedén megmagyarázták a társadalmi felépítmény tökéletlenségeit. Önzetlenek voltak, s önzetlenségükre büszkén megvetették a földi javakat, követve ördögös vezéreik szavát, ám a földi javak apránként, észrevétlenül megkörnyékezték őket, bizalmukba férkőztek, gyámoltalan és ártalmatlan semmiségeknek álcázva magukat.

Mennyire örültek, amikor megtudták, hogy mindkettejüket Moszkvába küldik, a Népgazdasági Főiskolára! Sokáig a kiválasztottság boldog lázában égtek, és megannyi fennkölt szó hangozhatott el közöttük az új társadalom igazságosságáról és nagylelkűségéről, mely ilyen szédítő perspektívát nyitott meg egy mosónő fia és egy asztalos lánya előtt. Persze félték is nagyon, hogy szegényben maradnak a fővárosi professzorok előtt, hogy kudarcot vallanak, feladják... Bizony, ha nincs Saliko csúfondáros derűje, kópé könnyedsége, minden nehezebb és tragikusabb lett volna, különösen Ashen számára, aki nem nagyon hajlott a viccelődésre. Igaz, Saliko is talán csak azért mókázott, hogy saját félelmét legyűrje, vagy hogy Ashenben oldja a feszültséget. Kigúnyolta mogorva arckifejezését, és Ashen családnevét, a Nalbandjant Abaldjanra változtatta, és nagyon örült a saját leleményének, amikor széles vigyorral emlegette az olyan *abalgyanokat*, akik „*abalgyevájut*” (vagyis hogy eszüket vesztik) a nehézségek látán. Mi mást tehetett volna Ashen: nevetett, és úgy tett, mintha ő sem izgulna. De az ilyen pillanatokban túlságosan is felnőtteknek, erősnek és tapasztaltaknak érezte Salikót, és szeretett volna a mellére bújni, elrejtőzni a karja közt...

Az elutazás előtt meg kellett látogatni a rokonokat és barátokat. Az egyszerű szovjet szertartás révén törvényes család voltak ugyan, de ezt említeni sem volt szabad a jelenlétükben. Egyszóval elüldögéltek félórát Lizánál, és Vologya odaajándékozta nekik régi svájci tárcáját, amelybe gondosan elrakták az okmányaikat és a pénzüket. – Moszkvában új fűtőkár van – mondta Misa –, szereti a *kindzmaraulit*, és jobb, ha tudjtok, nem szereti, ha ellentmondanak neki. Kolja nevetett: – *Vajme*, Ashen, hova is utazol? Kivel? Ezzel?... – Olja megpusztilta őket, és szomorúan mondta: – Galaktyion kicsit nem jól érzi magát. Ezt a pusztit ő küldi... – És természetesen mindannyian tudták, mit jelent az, hogy „kicsit nem jól érzi magát”. És aztán jöttek az igazi tifliszi csókok és ölelések, melyek teli vannak mély jelentéssel és olyan átható szeretettel, melyet sohasem lehet elfelejteni. Siettek; még sok búcsúlátogatás állt előttük. Már mentek kifelé, amikor Ashen megfordult: – Viszontlátásra, mama – mondta a bánatába dermedt Lizának.

Látom, ahogy mennek a tifliszi utcákon: a Lermontovszkaján a Majdan utca felé, ahol Sztjepan és Marija háza áll, és ott a régi, vedlett tollú páva a foszló téglakerítésen, kárál, és várja a megszokott alamizsnát. Ott a hepehupás kövű kis udvar, melybe faajtó vezet, s a nyurga kis ház körben fabalkonnal és egyetlen emelettel... A balkonon a szomszédok ajtói, és végre itt az övük. Belépnek, és itt a kis szoba, még a nevezetes gólyás szekrény nélkül, középen asztal, szőnyeggel takart pamlag, rajta szétszórt *mutaki*, néhány szék; egy ajtó, mely a másik szobába nyílik, ahol egy cirkalmas vaságy áll és egy régi, vedlett pohárszék. Az ablakokon fémrudak a betörők ellen – olyan közönként, hogy bemászni nem lehet, de nyugodtan be lehet adni, mondjuk, egy cserépkorsót a reggeli *maconival*.

Sztjepan meg van elégedve grúz vejével, sudár termetű, vidám fiú, de azért tiszteltudó, s mintha ezer éve ismernék egymást. Szép pár, gondolja – tetszik neki furcsa kapcsolatuk, nyitottságuk, egyszerűségük. Csak azt nem érti sehogy sem, miért kell elutazniuk valahová a világ végére, abba a fene Moszkvába, Oroszországba. – Mennyi

ideig kell utazni? – kérdezi. – Négy napot és három éjszakát – feleli Saliko. – *Koranam jesz!* – sóhajt nagyot Marija. – Mi az, Tifliszben nincs elég hely? – értetlenkedik Sztjepan, de valahol a lelke mélyén mégiscsak tetszik neki ez az egész: a gyerekek elmennek tanulni egy nagy városba – végül is jó dolog az! És a vejének a bátyja nagy ember a pártban, majd segít nekik. Tanulni jó dolog, gondolja, és talán megfordul a fejében, hogy Ashen orvos lesz vagy tanárnő, de rögtön meg is orrol magára, amiért ostobán képzelődik, fantáziál. – Aztán hol fogtok lakni? – kérdezi szigorúan, de Saliko nevetve válaszol: – Minden rendben lesz, papa, ott majd gondoskodnak rólunk.

Sztjepan arra gondol, hogy milyen nagyot fordult a világ, nem is érti az ember; ezek a tejfelesszájú, ostoba kölykök valahová elutaznak, valaki küldi őket, és valahol ott majd valaki gondoskodni fog róluk... És gyötrelmesen nehéz összeegyeztetni a büszkeséget, hogy a lánya és a veje csak úgy szárnyra kapnak, és a kétségeit, hogy ugyan mivel érdemelték ezt ki, meg az aggodalmát: hová sodorja őket az élet? Nézi Marija összeszorított száját, és hirtelen elfogja a vak düh, hogy alig tudja visszafojtani: legalább elmosolyodhatna, hogy ne lássák, milyen iszonyú félelem van benne. Aztán a lányára néz, és bosszantja az is, hogy Ashen milyen nyugodtan ül a széken, mint aki rá se ránt az egészre, hátraszegi a fejét, mintha nem is neki kellene megtennie azt a nagy utat, és ördög tudja, mi vár ott rájuk, ki fog aggódni értük, kinek kellenek egyáltalán...

De Saliko csak mosolyog. Fekete koszovorotka van rajta, fekete haja magasan hátrafésülve. – Minden jó lesz, papa – mondja kedvesen, otthonosan. – De hisz ott oroszul kell beszélni. Oroszul! – mondja Sztjepan Ashennek. – Én már tudok oroszul – mosolyodik el hirtelen a lánya, és bele is pirul, majd a férjére néz. A vörös, kék szemű, nagy szájú Rafik oldalba böki Salikót a vonzalma jeléül. – Eljössz majd hozzánk, Rafik? – kérdezi Saliko. Ashennek hirtelen könnyes a szemc, orra elvékonyodik, megremeg a szája, mintha citromba harapott volna. – Aso-dzsán, ne! – mondja Saliko, és tenyerével megérinti az arcát.

Mennek az utcán, és Marija a rácson át integet nekik kerek tenyerével. – Viszontlátásra, mama! – mondja Saliko.

És eljött az a nyári kora este 1922-ben, nem is este, inkább csak délután, csupa fény volt még minden, és a tifliszi pályaudvar kopott falai sem keltettek tragikus érzéseket: az általános pusztulás közepette nem ez volt a legborzalmasabb, meg aztán itt-ott már saját készítésű, rongyos vászontetejű elárusító bódék tarkállottak, amelyekben a virgonc és az újonnan megnyílt lehetőségektől még kicsit bódult nepmanok elszántan árulták a már-már elfeledett finomságokat – nem olcsón, de annyi baj legyen... Volt ott gyümölcs, volt házikolbász, friss *cságyi*, *hacsapuri*, bordó gránátalmaszörp, elképzelhetetlen formájú és illatú sütemények csábították a népet; a borról és a *csacsáról* már nem is beszélve, és mindez a pusztulás legutolsó stádiumában senyvedő pályaudvar-épület körül, rohángáló, harsányan üvöltöző utasok között, akik iszonyú szemétkupacokon, fintorogva a büztől és az ideges hangok szakadatlan zsidongásától. Saliko vitte a bőröndöt, Galaktyionnak jutott a zsák, a táskavivés jogát meg Ashen és Olja sokáig, tifliszi hévvel vitatták egymás között, miután leszálltak a konflisról, de

Ashen végül is nem engedett nála idősebb, törékeny sógornőjének, és diadalmasan hátraszegve a fejét ő cipelte a táskát. – Galaktyion – kérdezte Saliko többször is –, nem fáradtál még el? – Nem, nem – nyugtatta meg Galaktyion –, meg se kottyán ez nekem, *genacvale!*

Befurakodtak a peronra. A Moszkvába induló hosszú, bánatos vonat betolatott már. Rengeteg tehervagonból állt, melyekbe itt-ott vegyült csak néhány özönvíz előtti, kopott személyvagon... Az utasok zúgva rohamozták meg a szerelvényt. A fűthető kocsik máris tömve voltak. A legbátrabbak a tetőt lepték el. Ashen és Saliko megálltak a saját kocsijuk előtt. A lépcsőn egymás hegyén-hátán lógtak az utasok, s az utaskísérő ijedten pislogott ki az ajtón.

A poggyászt lepakolták a peronra, majd Saliko megpróbált a lépcsőre furakodni, de egy lendülő láb rögtön visszapenderítette. – Nem szégyellik magukat!? – kiáltotta Galaktyion. – Gyere csak, gyere! – felelték neki. Olja a vállára tette vékony kis kezét. A lépcsőn kapaszkodó emberek kétségbeeséstől eltorzult arccal nézték őket. – Be kell mennünk – mondta Ashen reményvesztetten. – Gyere ide, kislány! – rikkantotta az egyik ülő, és a térdére mutatott. Salikónak megrándultak az arcizmai, és a csúfolódó férfi felé lendült, de hirtelen valaki hátulról megállította. – Lavrentyij!? – csodálkozott Saliko. – Te meg hogy kerülsz ide? – A húgomat tettem fel arra a kocsira – felelte Lavrentyij mosolyogva –, és egyszer csak látom, hogy emitt meg bántják a barátaimat.

Jól ismerték egymást. A fiatal csekista különben is elég híres volt már. Alacsony, jökötésű, bár kicsit kövérkés férfi volt, s korán kopaszodni kezdett. Fehér, jól táplált arcát enyhe pír lepte. Nedves ajka mosolyra húzódott, és barna, kissé düllelt szemében hanyagságnak álcázott keleti ördög lapult. Kifakult tisztí lovaglónadrágja puha csizmába volt betűrve, fölötte nyári zubbony, a fején tisztí ellenzős sapka. – Ó, Ashen – mondta őszinte vonzalommal –, hová repülsz, kedvesem? Kinek fogok ezentúl anekdotákat mesélni, ki után fogok sóhajtozni? De hát a határozat ellen nincs apelláta. Micsoda asszonyt szakítanak ki a szívünkéből! Az édes mamámra esküszöm, eldobok mindent, és utána megyek Moszkvába. Az ördögbe is! Saliko, miért hallgatsz? Nincs igazam? Nem elég, hogy elszeretted előlünk, most még el is viszed! Ashen, az édes mamámra esküszöm, megbánod te még ezt! – Ashen elmosolyodott és elpirult. Lavrentyij váratlanul megragadta a zsákot, és mint egy ütőkossal, elkezdte arrább terelni a körülötte álló öregasszonyokat. – Vigyázat, polgártársnők! Elnézést... Na még egy picit... Egy pillanat... Te is húzódj félre, kinek beszélek!? Így... – Nem kell, hagyja – kérte Galaktyion –, nem kell lökdösődni, kérem. – Hé! – kiáltotta Lavrentyij az utaskísérőnek. – Gyerünk, mozgás! – Mit akarsz? – kérdezte az utaskísérő. – Gyerünk, tisztítsd meg a bejáratot! – és sima tenyerével is mutatta, hogy mit akar. – Ej, hát nem látod, mi folyik itt? – szólt vissza a férfi. – Idióta – nevette el magát Lavrentyij –, nem tudja, kivel áll szemben. – Ott hagyta a zsákot, rántott egyet a zubbonyán, megigazította a sapkáját, és elindult a tömegen át a vonat mellett. Egy perc múlva vörösgárdista őrfőnök kíséretében tért vissza, és épp csak intett a tenyerével, mire a vörösgárdisták elkezdtek lehajigálni a lépcsőre telepedett embereket.

Tömeg gyűlt köréjük. Valaki felkiáltott: – Aztán ki vagy te? – Utána elmondom – mosolyodott el Lavrentyij, és a zsákkal a kezében felmászott a kocsiba, a nyomában Ashen a táskával, majd Saliko is a bőrönddel. Galaktyion összezavarodva állt odalent. Olja a karjába kapaszkodott. A tömeg zúgott. A legfelső lépcsőfokról Lavrentyij hátrafordult, és gonosz mosollyal azt mondta: – Kedveseim, utána mindent megmagyarázok.

Odabent csönd és fülledtség volt. Az utaskísérő reszkető kézzel vette el a jegyüket, és megindult a vagon belsejébe. Két üres fapad birtokosai lettek. – Na tessék – mondta Lavrentyij –, hová lettetek volna nélkülem? Mi?... Ez a gazfickó sajtos *cságyit* zabált, amikor én az életemet kockáztattam az illegalitásban! Most meg azt kérdezi, ki vagyok... – Nem tetszik ez nekem – mondta Ashen, és a férjére nézett. Saliko hallgatott. – Most mit húzzátok az orrotokat? – mondta Lavrentyij. – Ott maradtatok volna a peronon lógó orral... Én is jószágos és nemes lelkű ember vagyok, de alkalmazkodni kell a körülményekhez... Azok ott tiszta idegbajosok: vagy te, vagy ők, nincs igazam? – Saliko megvonta a vállát. – Igen, igen, hát persze. Köszönjük, Lavrentyij – mondta Ashen komoran. – Lavrentyij legyintett, és a kijárat felé indult. Majd éles mozdulattal visszafordult, és megpuszilta Salikót, éppen csak érintve az arcát az orrával. Utána átölelte Ashent. Ashen odatartotta neki az arcát. Lavrentyij mókásan felnyögött, és lehunyta a szemét. Ashen vörös arccal állt. Lavrentyij elindult a kijárat felé, és újból legyintett. Egy pillanatra még visszafordult, és megfenyegette őket az ujjával: – Aztán jól tanuljatok nekem! – Azzal eltűnt, még az ablakhoz se ment oda, igaz, nem is igen tudott volna odafurakodni a peront teljesen belepő tömegben. De Olja és Galaktyion ott állt. Saliko lehúzta az ablakot, és a kinti zsvaj bezúdult a vagonba. Saliko felnevetett: – Szerintem szerelmes beléd. – Olyan nedves a szája – mondta Ashen zavarában –, nézd, csupa nedves lett tőle az arcom.

Amikor a vonat elindult végre, és Olja meg Galaktyion eltűnt a tömegben, Ashen előhúzott a zsákból két maga készítette báránybőr takarót meg két vánkost, megágyazott a két padon, és örmény gondossággal felhajtotta a takaró lelógó szélét...

Mindezt Vanvancs természetesen nem tudta, hiszen az egész még az ő születése előtt történt, egy másik világban, amelyben őt nem is várták; az apukája és anyukája előtt még csak mindenféle homályos remények lebegtek, miközben lassan vánszorgott velük a fülledt és mocskos szerelvény, és ők, ha csak az ablakon keresztül is, de először látták meg Ukrajna és Oroszország ismeretlen térségeit, nézték a háborútól fölszaggatott földet, amelyet itt-ott már friss, könyörtelenül életvidám fű foltozott.

A negyedik napon kimászhattak végre a büzből és zakatolásból, és bár összelapította őket Moszkva irdatlan tömege, és szinte vakon támolyogtak, valami sugallat folytán megtalálták a helyüket a pártkollégiumban, ahol lassacskán magukhoz tértek, nyalogatták a sebeiket, ámuldoztak, lelkesedtek vagy elkeseredtek, és áhítatos sóvárgással emlékeztek vissza lassan csordogáló tifliszi életükre, amely teli volt ismerős, langy illatokkal és hozzátartozóik arcával. A sebek és horzsolások szerencsére gyorsan hegednek ilyen zsenge korban, és ősszel azok az emberek, akiknek gondoskodniuk kellett róluk, valóban nem feledkeztek meg a kötelességükről, így hát kezükben szorongatva egy papirost, amely kétségbevonhatatlan joggal ruházta fel őket, megjelentek a fura nevű „Arbat” utcában, és beköltöztek a nagy, piszkosdrapp színű 43-as ház negyedik emeletén lévő 12-es számú lakásba.

Két szobát utaltak ki nekik, az egyik a hosszú folyosó innenső végén volt, a másik a túlsón. És meg kellett tanulniuk a társbérleti együttélés kacifántos tudományát. Azt sem volt könnyű megszokni a szívélyes tifliszi szomszédolások után, hogy itt furcsán zárkóztak az emberek; mindenki behúzódik a saját vackába. Nem volt ez ellenségesség, dehogy, csak valami szokatlan idegenség, sőt hűvösség, a másik élete iránti szinte teljes közöny.

Szorgalmasan tanulták a főiskolán a legújabb politikai és gazdasági tudományokat, esténként meg a társbérlet szigorú törvényeit. Majd beköszöntött a tél, és vékony déli

gönceikben aligha birkóztak volna meg szilaj rohamaival, ha nem melegíti őket a fiatalság, a remény és a szerelem.

Tifliszből ritkán jött levél, de az mind tele volt aggodalommal. Ashen alámerült az orosz tengerben, s már tűrhetően beszélt, és falta a könyveket. Elkeseredett, ha valamit nem értett meg, s akkor is, ha Saliko vagy éppen valaki az új barátaik közül rászólt, hogy rosszul ejtett ki valamit. Irdatlanak, végeláthatatlannak tűnt neki ez a tenger, s csak egyre végtelenebbnek, ahogy messzebbre jutott benne. Torokszorító ámulattal töltötte el a nagysága. Ez volt számára az egyik nagy felfedezés. És felfedezés volt Manyecska, Saliko nővére és a férje, Aljosa Kosztyin is, akik életük részévé váltak. A Valovaja ucában laktak, ők is társbérletben, egy északra néző szobában. Forró szövetség volt a házasságuk, melyben ritka és bámulatos harmóniába olvadt össze a grúz temperamentum és az oroszokra jellemző szelíd nagylelkűség. A két tűz közül egyik sem oltotta ki a másikat, bár a szobában a *szunyel*, a királydió és a fokhagyma szaga uralkodott. És természetesen minden a megszokott felkiáltással kezdődött, „Milyen jól nézel ki!”, amit már a lenszöke Aljosa is megtanult.

Ashen következő felfedezése Izolda volt a történelem tanszékről. Egyszerűen beleszeretett Izába, ebbe a titokzatos mosolyú, vézna teremtésbe, akinek orvos volt az apja Moszkvában. Először a szeme hódította meg. Szürke, nedves, szikrázó szempár volt ez, egyenesen a beszélgetőtársára szögezve, de nem volt benne semmi kihívó fennhéjzás, csak részvevő érdeklődés és tiszta vonzalom. Egy ilyen szempár előtt nem lehetett alakoskodni, ravaszkodni, titkolózni, s még kevésbé hiú, természetellenes kísértéseknek engedni. S minden egyéb vonása mellett Iza szemében még jó adag irónia is megfért, mint ahogy a beszédében is, amelyet raccsoló, meglepett felkiáltások díszítettek. Ashent lenyűgözte Iza tudásvágya is; az ő kezében a könyvek eleven teremtményeknek tűntek, amelyek aggódnak a sorsáért, és irigylésre méltó hűséggel kísérik minden útján.

Amikor Ashen és Saliko először látogattak el Iza apjának nem is túl tágas lakására, valósággal megnémultak a hihetetlen mennyiségű könyv fantasztikus látványától, és Izának jó időbe tellett, amíg magukhoz térítette és szóra bírta őket. Az asztalos lánya és a mosónő fia számára úgy tűnt, hogy ennek a lakásnak még a falai is könyvekből vannak, hogy nincs is bútor, hanem helyette csak a rengeteg kopott, összefogdosott, aranynyomású vázonnal borított kötet.

Amikor teáztak a nagy kerek asztalnál, amelynek egyik zugában félretolták a könyveket, Ashen csodálkozva látta maga előtt az egyszerű metszett poharat és a letört fülű porceláncsészét, és rögtön eszébe jutott nővére, a drága Szilvija, aki, miközben berendezte az új lakását, már jól megkülönböztette a meissenai porcelánt és a Kuznyecovgyári fajanszot, és hogy tudott gyönyörködni mázuk tompa, nemes csillogásában, hogy szerette sokáig forgatni a szeme előtt ezeket a törékeny edényeket, s ahogy hallgatta titokzatos csengésüket, duzzadt ajka megnyílt a gyönyörüségtől.

Az orvos házából rendszerint rengeteg könyvvel mentek haza, Iza nagylelkűen, kéres nélkül is megpakolta őket, Ashen pedig elmerült bennük, s bár sok mindent nem értett, bosszankodott, sírt, mégis mindennap reszkető, boldog örömmel merült egyre mélyebbre.

Az orvos udvarias, sőt kedves volt ezekkel a hirtelen termett bolsevikokkal, akik kaukázusi akcentussal beszéltek, de óvatosan, szinte lábujjhegyen járt-kelt körülöttük. Naiv szenvedélyük, hogy felépítenek egy új, igazságos világot, az ő szemében megható ostobaságnak tűnt, és állandó lelkendezésük, jelszavaik váratlan kellemetlenségeket

ígérték. Az orvos liberális eszmékben nevelődött, de a nemrég befejeződött véres események elég keserűséget és kétkedést ébresztettek benne ahhoz, hogy ne csábuljon el a lelkes fantazmagóriáktól, és ne bízson azokban, akik mohón, kapkodva igyekeznek boldoggá tenni az emberiséget. Ugyanakkor óvakodott megosztani velük az érzéseit és előérzeteit, és a lányához hasonlóan csak lehajtotta fejét, gúnyosan elhízta száját, és bólogatott, sőt még helyeselt is; „Feltétlenül” – mondta, akárcsak Galaktyion, de szemében a galaktyioni iszonyat nélkül, mosolyogva, alig észrevehető szánakozással.

Moszkva már a vérükké vált. Nemcsak körülvette őket levegőjével, szürke ormótlanságával, a bérkocsisok már megszokott arcátlanságával és a lélek és szó még nem teljesen kiölt értelmiségi fellobbanásaival, hanem vérükbe ömlött árama, és örökre elkeveredett benne.

Közeledett Vanvancs világrajövetelének napja, s nem holmi álomként, hanem nagyon is reálisan, megfoghatóan. A tavaszi illatok, a csillagok állása, minden ennek a csodálatos eseménynek az előhírnöke volt, és a húszéves Ashen pirulva és bosszankodva igyekezett kibékíteni magában az édes anyai ösztönöket az immár vérébe ivódott acélos elképzelésekkel, hogy ezeket a szálnalmas biológiai gyengeségeket nem lehet összeegyeztetni a világproletariátus boldogságáért vívott nagyszerű küzdelemmel.

– Ashenocska – vigasztalta őt Iza, kimeresztve szürke, elragadtatott szemét –, térj magadhoz! Hiszen ez csodálatos: lesz egy kicsi Saliko! – De Ashen csak bánatosan mosolygott, és a nagy, közös ügy árulójának érezte magát. És hirtelen szigorú lett a megzavarodott Salikóval, néha meg titokban ámulva nézte az arcát, nem értette, hogy a férje hogyan szánhatta el magát ilyen kispolgári hitszegésre. – Micsoda öröm! – kiáltotta Manyecska. – Biztos, hogy fiú lesz, Ashen, én tudom! – Hé – mondta Ashen az apja hanghordozásával –, minek örülsz annyira? Ennek? – és ujjával gigömbölyödött hasára bökött. – Ezer dolgunk van, az élet csupa harc és izgalom, erre itt van ez... – Ne beszélj butaságokat! – kacagott Manyecska, akinek még nem volt gyereke. – Hát lehet gyerek nélkül élni? – Eh – bosszankodott Ashen –, hagyd ezt, Manya... Talán épp erre van most szükség? Erre?! – és újból megérintette a hasát.

Igy hát gigömbölyödött szégyenével ment januárban Lenin koporsója után, le sem törölte áradó könnyeit, és kétségbeesve tördelte a kezét, haragudva a magába roskadt, megnémult Salikóra, aki fagytól piros orrát a ködös, bánatos moszkvai messzeségbe meresztette. A két elárvult tifliszi fiatal számára úgy tűnt, hogy árvaságuk örökre szóló, hogy nincs többé semmi remény, és sokáig mit sem törődtek Iza jólelkű és könnyed vigasztaló szavaival, aki azt állította, hogy nem vezett el minden, nem, nem minden vezett el, és ráadásul még mosolygott is hozzá. – Nem minden, nem minden, ne legyetek ilyen kis naiv, buta gyerekek...

Iza számára a szakállas ember csak egy tudós volt, aki szigorú és egyértelmű szabályokban fogalmazta meg, hogyan kell az embernek viszonyulnia a világhoz, és mindenre rá akarta kényszeríteni saját sütetű módszereit a világ tökéletesítésére, amelyeken el lehet töprengeni, és egyáltalán nem muszáj egyetérteni velük, akár még ki is lehet nevetni őket. Ám Saliko és Ashen számára ez az ember önzetlen, tiszta, fenséges istenség volt, akinek erejében és jogában állt mindent kigondolni helyettük, hogy nekik maguknak már ne kelljen törni a fejüket, hanem csak cselekedni az ő akaratához híven, s ha elgyengülnek, az ő feddő tekintetét érezhessék magukon. Micsoda veszteség!

1924 májusának elején Saliko elvitte Ashent Graerman Bolsaja Molcsanovka utcai szülőotthonába. Bérkocsival mentek, pedig ötperces út volt az egész. Saliko simogatta Ashen egyenes választékú, gesztenyeszínű haját, és büntudatosan mosolyogva nézte az arcát, duzzadt, cserepes ajkát. Ashen széttárt lábbal ült, fehér ujjával Saliko térdébe kapaszkodva, és egyetlen gondolat járt a fejében: hogyan lesz ő ezek után újra vékony, sudár és könnyű, és ha lányt szül, akkor a dédnagymama után Elizabetnek fogják hívni, ha pedig fiút, akkor Doriannak. – Dorian?! – szörnyülködött Iza. – Elment az eszed? Dorian Gray, az még csak-csak, de Dorian Okudzsa?! – Miért, ha Albert lehet, akkor miért ne lehetne Dorian? – makacskodott Ashen, mire Iza csak megcsóválta a fejét, és eszébe jutott, hogyan ajánlotta ezeknek a pártembereknek Oscar Wilde-ot, félve, hogy nem fog tetszeni nekik, félreértik, köpnek a ködös burzsoá szenvelgésre. De lám csak, elolvasták, egymás kezéből tépték ki a könyvet, beleszerettek ebbe a dekadens angol íróba és a Dorian névbe... Szegény Vanvancs, ugyan mit tudhatott ő ebből a szülés előtti bacchanáliából?

Ashen pedig belemélyesztette ujjait Saliko forró térdébe, és kérlelhetetlenül azt mondta: – Dorian lesz, és kész! – Persze, persze – sietett megnyugtatni Saliko –, ez igazán szép és szokatlan név. Persze, Aso-dzsán, úgy lesz...

És május kilencedikén könnyen, minden megrázkódtatás nélkül megszületett Vanvancs, és a Dorian nevet kapta.

Mire Marija megérkezett Tifliszből, az unokáját már az arbatí lakásban találta, és felváltotta az eszét vesztett Salikót. Gyorsan feltalálta magát az arbatí életben, imádta a kis Dorian, és örmény módra rögtön elkeresztelte Doriknak. Dorik üvöltött, kítátva hatalmas, öregasszonyos száját. Formátlan fejét nem tartotta meg vékony kis nyaka, az orra óriási volt, ajka megvetően lefittyedt. Ashen ügyetlenül, iszonyodva szoptatta: egy pici, barna, ráncos szörnyeteg volt előtte, nem olyan kis rózsás angyalka, amilyennek az elsőszülöttjét elképzelte. Hol van a szárnyacskája – gondolta –, hol vannak az arany színű fürtöcskék, az égszínkék szemek, az elbűvölő mosoly? – Becsaptak bennünket – mondta a férjének kacagva –, kicserélték a mi angyalkánkat...

Juzja Juljevna elhozta nekik Zsorzssetta háromnapos korában készült fényképét, és megmutatta az elkámpicsorodott Ashennek. Zsorzssetta szakasztott úgy nézett ki rajta, mint ez a kis szörnyszülött. – Olyan kampós orra volt, mint egy igazi boszorkánynak – mondta a szomszédasszony boldog mosollyal. – És egy év múlva, nézzék csak – hoplá, teljesen normális kislány... – Jan Adamovics szomszédi szívességéből lefényképezte Dorian, és egy csokor virágot hozott Ashennek. – Milyen jó emberek! – lelkesedett Marija. – Eh – fortyant föl Ashen –, még hogy jó emberek, volt kapitalisták!

Néhány nap múlva Jan Adamovics átadta Ashennek a kész fényképeket. Az egyikre Ashen reszkető kézzel ráírta: „A drága Szilvija nénémnek a kis Doriantól”, és ajánlott levélben elküldte Tifliszbe.

Marija szájában a Dorian név egyre szívhez szólóbban és varázslatosabban hangzott, Ashen viszont valami okból nem nevezte sehogy, mindig csak azt mondta, „ő”. „Ő még nem alszik?” – kérdezte például. És ki nem ejtette volna a nevét Saliko sem. „Úgy látom, ez már megéhezett” – mondta. Hamarosan eljött az anyakönyvezés ideje is, és az utolsó pillanatban Saliko megsimogatta Ashen gömbölyű vállát forró tenyerével, és ravasz kás mosollyal megkérdezte: – Figyelj csak, ne hívjuk mégis inkább Otarnak? Na? Ez a Dorian valahogy olyan fellengzős. Izának igaza van. Na, mit gondolsz? – Hogy te milyen okos vagy! – sóhajtott Ashen megkönnyebbülten. – Én már majd behaltam a félelemben... – Boldogan jöttek haza. Ott feküdt előttük Otar, és most gyö-

nyörűnek látták. Hatalmas orra most épp csak egy kicsit nagyocskának, de egészen helyénvalónak tűnt, és lefittyedt ajkában már nem volt semmi megvető. Marija álmelkedva hallotta, hogy Dorian ezentúl Otar lesz, és szokása szerint felkiáltott: – *Vaaj, koranam jesz!* – s azzal cuppanós pusztit nyomott unokájának domborodó kis homlokára.

Remélem, nem haragszanak meg rám, amiért szándékosan a nevek ilyen kaleidoszkopikus tarkaságát zúdítom önökre, nem gonoszságból, vagy beteges szeszélyből teszem, és biztosan megértik, hogy Vanvancs, Ivan Ivanics, Otar, Dorian, Krumpliorr és Kakukkfőka – ez mind-mind végül is ugyanaz a személy, aki semmiképpen sem képzelet magát rendkívüli lénynek. Lázás tudatoni találta ki az egészszet, mint valami játékot vagy talán mint egy módszert arra, hogy összefűzzük a széteső időt, az emberi sorsokat és vérünket, melyben különböző törzsek vére keveredett.

De Salikót ekkor váratlanul visszahívták Tifliszbe, és az újonnan felállított grúz hadosztály politikai részlegébe helyezték. Az egyenruha jól állt neki, illett az arcához, dús hajához, a gödröcskéhez az állán. Nagy ritkán írt csak egy-egy könnyed hangú levelet Ashennek, nem akarta írogatásra fecsérelni az idejét, de sohasem felejtette el megható módon kifejezni vágyódását és odaadó hűségét. És természetesen nem volt ott a Trjohgornaja-gyár műhelyében, amelyet vörös vásznakkal díszítettek fia névadási ünnepe, az „oktyabrina” alkalmából. Nem tudni, ki találta ki ezt a szertartást. Ashen Vanvancsral a kezében lépett be a műhelybe a gyár fúvószenekarának hangjaira, mely nem túl összehangoltan játszott a „Ellenséges vihar tombol fölöttünk”-et. A gépeket leállították, a munkások sűrű félkörben álltak. A pártbizottság idős képviselője beszédet mondott. „Ezennel végrehajtjuk a mi vörös szertartásunkat. Elvetjük a múlt mindenféle templomi keresztelését, amikor a pap vízbe mártotta a gyereket, és az egész csak csalás volt. Nem kellene nekünk semmiféle papok, hogy nevet adjunk gyermekeinknek. Éljen a világforradalom!”

Vanvancs pedig édesen aludt a flanelpólyában, és nem is sejtette, hogy az ő segítségével születik az uralkodó osztály új, hangzatos tradíciója.

Az összevissza játszó zenekar nem ébresztett benne boldog érzéseket. Ez is csak az élet zaja volt számára, melybe beszédek, nevetés és kurjantások vegyültek. Anyjának fölője hajló kipirult arcát és barna mandulaszemét elmosódott foltnak látta, amikor egy pillanatra felébredt. És mikor felnőtt és megtudta, hogy „oktyabrinaünnepen” kapott nevet, a kiválasztottság büszkeségét érezte, mint akit titkos jellel jelöltek meg. Keresztelt volt mindenütt tömérdek, de őt nem keresztelték, ő „oktyabrinás”. S bármilyen furcsa, gyerek-, majd kamaszkorában, sőt még ifjonti fejjel is úgy érezte, hogy ettől ő több és jobb, mint mások.

A hatvan éve történt eseményen töprengve Ivan Ivanics sehogy sem tudta elképzelni, hogyan is festett az a munkásnőkből álló lelkes tömeg, amely ott zibongott a műhelyben a munkagépek között. Vajon mit gondoltak erről az egészről, miközben ő aludt a pelenkájában, az ifjú Ashen pedig bíborvörös arccal sírt, és le sem törölte boldog könnyeit? Milyen zene szólt? És mit csináltak az asszonyok – énekeltek? Hado-násztak agyondolgozott kezükkel? Boldogok voltak? Vagy mogorván toporogtak? Viccelődtek egymás közt? Vagy fintorogtak a szokatlan és titokzatos rítus láttán?

Tizenkét év múlva

Saliko felszólalt a városi pártaktíva ülésén, és elítélte Valjaszin ingatag és bolsevikhoz nem illő magatartását. Valjaszin elburzsujosodott, elveszítette elvi szilárdságát, megengedhetetlen türelmet tanúsított mindenféle pártellenes hangulatokkal szemben. A *Tagili Munkás*ban megjelent Saliko dörgedelmes felszólalása a fényképével együtt. Ashen szerint elvetette a sulykot. Maga elé képzelte a kövér, ravasz, mosolygós, jószágos Valjaszint, és arra gondolt, mit érezhet most... Na persze, igen, igen, gondolhatta, elviekben Salikónak igaza van, csak hogy a túlzottan éles kritika bűnös szánalmat ébreszt a vétkező iránt.

Tifliszből rettenetes hírek érkeztek, de minél rettenetesebbek voltak a hírek, annál szilajabb, acélosabb hévvel kiáltozta a maga igazságait Saliko, és Ashen mindenben egyetértett vele. Igen, a sikerek elvakítottak bennünket; elkényelmesedtünk, elvesztettük éberségünket... Sőt odáig fajult a dolog, gondolta, összeszorítva sápadt ajkát, hogy még a sorainkba férközött trockisták garázdálkodása fölött is szemet hunytunk... És most vérszemet kaptak, gondolta. A feje zúgott ezektől a gondolatoktól, a szíve elszorult, és a mindennapok ínsége már el sem jutott a tudatáig. Sokáig nem is értette Salikót, amikor az késő éjszaka az új tifliszi fejleményeket mesélte neki. – Hogy? Micsoda? – kérdezte. – Hogy jön ide Olja? Hogy mi? – Térj észhez! – suttozta Saliko keserűen. – Olját és Szasát elvitték!... Hallod, Aso-dzsán, hallod? – Miket beszélsz te? – értetlenkedett Ashen. – Szasát ugyan miért? Hiszen nem is párttag! – Elvitték, és kész! Tudod, mit jelent ez, nem?... Elvitték! Érted te ezt? – Szasát, gondolta Ashen, biztosan azért tartóztatták le, mert Gyenyikin tisztje volt... Ebben még logikát is látott: ha egyszer meg kell szabadulni azoktól... – És Olja? Őt miért? – kérdezte. – Hiszen beteg! És egy költő felesége, semmi más. Egy nagy költőé! – Saliko lemondóan legyint, és maga előtt látja, ahogy a Paszkevics utcán lépked, és bemegy a házba, és felmegy az első emeletre. Ott, a hűvös szobában, ott ülnek mindannyian az ovális asztal körül, és mosolyognak rá, és Liza azt mondja: „Saliko, milyen jól nézel ki!” És amíg Ashen a fülébe sugdossa hibbant kérdéseit, újból a Paszkevics utcán megy, és belép a lakásba, ahol már senki sincs, csak a kis Vasziko, Vaszka ül görnyedten az ablaknál...

– Ide hallgass – szólalt meg hirtelen Ashen tökéletes nyugalommal –, itt olyasmi történik, amit én képtelen vagyok megérteni... Képtelen vagyok, és kész.

Reggel, mint mindig, elmentek hazulról – Saliko a városi pártbizottságba, Ashen a kerületi bizottságba. Ahogy máskor. És másnap – szintén.

Február nyolcadikán Vanvancs a félhomályos téli reggelen elbotorkált az iskoláig. Mint mindig. Vagy tíz perccel becsöngetés előtt ért oda. Bement az osztályba. A kis Gelja Guszkova egy könyvet lapozgatott a padjában. Gépiesen felnézett rá, és valahogy túl hirtelen kapta vissza a fejét a könyvbe. A hetes a táblát törölte. Szára nem volt ott. Vanvancs kiment a folyosói zsidongásba. Hirtelen valami kis mitugrász másodikos perdült elibé, és viczorogva visitotta, hogy zengett az egész folyosón: „Trockista! Trockista!”... És az ujjával bökölte Vanvancs mellét. Vanvancsnak elakadt a lélegzete. Őt, a városi pártbizottság első titkárának a fiát illették ezzel a gyalázatos névvel?!... Őt sebeztek meg a mérgezett, förtelmes szóval?... Az aljas kis kölyökre vetette volna magát, de az már el is szaladt onnan, és Vanvancs mögött most már kórusban harsant fel: „Trockista! Trockista! Trockista! Trockista!” Zengett a folyosó, és az indulattól eszüket veszített gyerekek ártatlan, tiszta ujjakkal felé bökösve felhevülten, táncolva üvöltöttek: „Trockista! Trockista! Pfuj, trockista!” Vanvancs megfenyegette őket tehetetlen

öklével, és elbújt előlük az osztályteremben. A szíve kalapált. Szeretett volna panaszkodni a saját cimboráinak, de azok mind ott csoportosultak Szanya Karaszev körül, és mohón hallgatták nyári horgászélményeit... hogy mennyi koncert fogott... A lányok mind a helyükön ültek már, és a tankönyvük fölé hajoltak. Elkezdődött az óra. Őt nem hívták fel. Szára pedig most egyszer sem fordult hátra hozzá, ahogy szokta. S amikor vége lett a nagyszünetnek is, végre megértette, hogy valami jóvátehetetlen történt. Sebtében bedobálta a könyveit a táskájába, és a tanár orra előtt kirohant az osztályból.

Furcsa volt az is, hogy anya otthon van. Maradék hátorságát szedte össze, úgy mondta neki: – Én többé nem járok ebbe az iskolába! – Igen? – felelte anya minden érdeklődés nélkül. Sápadt volt, és elnézett mellette. – Anya – mondta Vanvancs alig hallhatóan –, engem ott trockistának csúfolnak... Én ebbe az iskolába soha többé nem megyek. – Hát, igen, igen – mondta anya –, bizony... holnapután elutazunk Moszkvába. – Összeomlott a világ. Gomolyogva szállt a por és a hamu. – És hol van apa? – kérdezte Vanvancs reménykedve. – Apát egy kis időre Szverdlovszkba hívták – felelte anya, de valahogy közömbösen –, aztán majd ő is utánunk jön... Moszkvába... – És ekkor váratlanul mosolyogni próbált, és ez a szájalmas mosoly sehogy sem illett megfakult tekintetéhez. Majd fejét a vállá közé húzva elment, mintha Vanvancs nem is létezett volna. Vanvancs pedig észrevette az asztalon a *Tagili Munkást*. Sohasem olvasott újságot, de ez most olyan kitérülködve feküdt ott, hogy két cím rögtön a szemébe ötlött: „Az ellenség felgyújtott egy trafóházat” és „Az OK(b)P városi bizottságának határozata”. És ebből tudta meg, hogy az apját, Salva Sztjepanovics Okudzsavát leváltották a városi pártbizottság első titkárának posztjáról a trehány munkája, politikai vaksága, az idegen elemekkel szemben tanúsított elnéző magatartása és bizonyos leplezett ellenségekkel való rokoni kapcsolatai miatt...

A kétségbeesés füstje gomolygott a házban. A nagyfi sírt, anya nem szólt semmit. Másnap el voltak foglalva a pakolással. Vanvancs segített, amennyire bírt. Összekötötték a könyveket. Elpakolták az edényeket. Böröndökbe hajtogatták a ruhákat. Más semmi nem volt. Az utolsó tagili éjszaka állt előttük, és este Vanvancs nem várt hiába – Szára kopogtatott az ablakon. Vanvancs lélekszakadva futott ki hozzá. Szárának kevésideje volt; csak búcsúzni jött. S ahogy beszélt hozzá, most először lesütötte a szemét, égszínkékat tatár szemét... Vanvancs berohant a szobájába, és keresett valamit, bármit, amit emlékül adhatna Szárának. Meglátta az asztalán a bádoglemezbe metszett Sztálin-portrét, és tintával ráírta: „Szárának emlékébe”. És alákarányította a nevet. Szára elfogadta az ajándékot, forró kis tenyerével megérintette Vanvancs kezét, és elment, ügyesen kerülgetve a kátyúkat öreg, foltozott csizmájában...

Néhány moszkvai hónap, és sikerült mindent elfelejtenie, legalábbis majdnem mindent: ahogy eljutottak Szverdlovszkig, ahogy átszálltak a moszkvai vonatra, ahogy rázódtak a szokatlan, fapados kocsiban; és végre ott volt Moszkva, és a fagytól kipirult, kisírt arcú Manyecska várta őket a Jaroszlavi pályaudvar peronján – mindezt sikerült elfelejtenie. Elfelejtette Afonyka Gyergacsot a híres sebhelyével, elfelejtette Szára Mizitovát, elfelejtette még azt is, ahogy az a kis tagili második csúfolni kezdte. Mindent... Egyedül egy véletlen találkozás maradt meg az emlékezetében a tagili cirkusz művészbejárója előtt, amit Vanvancs, önmagán mulatva, újra és újra elmesélt az anyjának, hogy egy kis mosolyt csaljon sápadt ajkára – akárha csak szájalmas, távoli, tetetett mosolyt...

Így történt. A Nyizsnijj Tagilból való elutazás napján Vanvancs elszaladt, hogy elbúcsúzzon a cirkusztól, és a sors megjutalmazta hűségéért. A művészbejáróból hirtelen három bálványa lépett ki: Vaszilij Jarkov és két „külföldi” híresség – Frank Good és Beno Shaf! Vanvancsra ügyet sem vetettek. Bundában-csizmában toporogtak az ajtó előtt... – Na mi van, csórikáim – szólalt meg hirtelen Beno Shaf –, a francnak toporgunk itt? Valjusához indultunk vagy nem? Hát akkor nyomás... – Jó, megyünk már – nevette el magát Frank Good –, addig kell menni, amíg nincsenek nála... – Eh, Valjusa – mondta Beno Shaf ábrándos hangon –, lehet, hogy még söre is lesz... – Ha egyszer megígérte, akkor lesz – mondta Vaszilij Jarkov, és elindultak, otthagya a döbent Vanvancsot.

Egy kis anekdota, semmi több, nem igaz? Az illúziók elvesztése mindig fájdalmas. De az még hátravan, az még a jövő zenéje. Most tágra nyílt szemmel, a fejét csóválva ment haza, nem akart hinni a fülének, és megint összedőlt valami, porfelhőt kavarva, és mintha új élet kezdődött volna, mintha megszabadult volna valamitől. A vonaton hirtelen eszébe jutott a történet, és elkezdte mesélni az anyjának, és maga nevetett is rajta, kicsit erőltetve, csak hogy mosolyogni lássa Ashent. És valóban elhúzódott az ajka, ha csak egy pillanatra is, de mosolyra húzódott...

Mindennél jobban megragadt az agyában ez a kis anekdota, és rögtön el is mondta az udvarban a gyerekeknek. Jót nevettek. Mindenki jó nagyot nőtt a két év alatt. Könnyen, természetes módon befogadták őt maguk közé, nem kérdezősködtek, bár sejtették, mi történhetett, az elmaradhatatlan szóbeszéd is szertevitte a hírt, tudták hát, tudták, ujjukkal mutogatták az arbatí ház ablakait, ahol ugyanaz történt... hát hogy jöttek éjjel, és elvitték... ott meg ott, meg onnan is... Hát persze, éjjel – naná, majd nappal csinálják! Szép csöndben, egykettő... reggelre nyoma sincs az egésznek...

Itt Moszkvában soha nem éltek valami fényűzően, így hát a mostani élete sem nagyon különbözött a korábitól. Reggelire tejbegríz és egy csésze tea. Iskola után a nagy ebédet adott neki – az is mindig a szokásos volt, valami rizses leves és krumplifasírt vagy bolti Mikojan-kotlett, néha zöldségsaláta. Gyakran jött hozzájuk Manyecska, hozott egy-két süteményt vagy egy kis csomag halvát... Anya csak el-elsuhant, mint az árnyék. Vanvancs tudta, hogy kizárták a pártból, és valamilyen rokkant szövetkezetben helyezkedett el számlavezetőnek. De Vanvancs önbecsülése nem kapott akkora sebet, mint gondolnánk.

Manyecska bánatosan nevetgélt, és azt mondogatta, hogy hamarosan minden jobbra fordul. Vanvancsot pedig egyszer csak bevették maguk közé, már nem titkolóztak előtte. Szinte kézen fogták, puha, gyöngye, támaszt kívánó kezénél fogva bevették egy másik életbe, amely azonos mód a sajátja lett. Már nem kellett ostobának tetetnie magát, akit az élet gondjai nem érintenek. Mindent egyenlően, igazságosan osztottak el. Bármilyen keserves volt a tudat, hogy az emberek szemében a nép ellenségének fia, a sokk elmúlt, és Vanvancs megtanult úgy gondolni az egészre, hogy az ő nagyszerű apja csak egy hiba, egy félreértés áldozata, és hamarosan minden rendbe jön.

Anya pergő szavakkal, hadarva beszélt ugyanerről, a nagy meg sűrű örmény bánattal. Vanvancs már tudta, hogy sok ismerősük, sőt barátjuk kerüli őket, féltve a jó hírüket... Mennyire megvetette őket ezért! Csak Manyecska az új férjével, Sura Andrejevvel, meg Iza a maga Borisz Porsnyovjával járt el hozzájuk, mintha mi sem történt volna.

Hogy ki az a Sura Andrejev? Vjazmából jött, híradós mérnök lett belőle Moszkvában, és összeismerkedett Manyecskával. Hogy miért tetszett neki jobban a kedves, férlénk Aljosa Kosztyinnál ez a vidéki óriás, azt nem a mi dolgunk eldönteni. Ashennek próbálta elmagyarázni, nevetgélve mondta: „Hát, tudod, Aljosával barátok voltunk, és még mindig azok vagyunk, de Surával, tudod, ez szerelem!” És ezt úgy mondta, mint aki egy lépcsőfokkal magasabbra lépett. „Szegény Aljosa” – mondta Ashen, de nem elítélőn. Nem nagyon tetszett neki ez a nagydarab, valami okból kopaszra borotvált fiatalember, aki összehúzott szemöldökkel, odaadóan nézett Manyecskára, afféle kék szemű, vidékiesen orosz modorú római. No de mit számított a modor? Sura fölkapaszkodott, rátalált Manyecskára, ellökte az útból Aljosát, és bejelentkezett Manyecska társbérleti lakásába a Pavelecki pályaudvarnál. Tartózkodó tisztelettel hallgatta végig Manyecska elbeszéléseit a családjáról, a forradalmár fivéreiről, és amikor az ismerősei megkérdezték tőle, mifélek az új rokonai, nyugodtan azt mondta nekik: „Hát, tudjátok, nagyon fontos beosztású grúz kommunisták...” „Igazán?!” „Bizony, bizony” – mondta Sura szenvtelenül. Így hát ettől kezdve ő is Manyecska családjához tartozott, s igyekezett nem sokat beszélni a kupeci származásáról; nem titkolta, szó sincs róla, csak éppen nem mesélt róla meggondolatlanul, összevissza. Családtag lett, de még nem merült el ebben az új családban, még igazából ki sem élvezhette új helyzetét, amikor hirtelen minden összeomlott.

És ott ült az összezavarodott Ashen előtt, és csak hallgatott mélyen, értetlenül. Továbbra is imádta Manyecskát, de valami mintha megfakult volna, és most védtelennek tűnt a nagy, kopasz fejével, na persze mindnyájan védtelenek és tehetetlenek voltak.

Minden szétesett, de vajon mitől?

Tifliszből aztán jött a hír, hogy Olja letartóztatása óta Galaktyion lassan teljesen elissza az eszét, s erre, mintha csak gúnyolódna rajta, kitüntették Lenin-díjjal. Vitte magával mindenhová Tifliszben, hangosan beszélgetett Oljával, és sírt...

Vanvancs tudta, hogy anya igyekszik bejutni valamilyen nagy feleshez, hogy elmagyarázhassa neki apa ügyét. Azt is tudta, hogy szinte már nincs miből megélniük. Tudta, hogy a grúz Szyepan egész családjából csak ők maradtak meg Manyecskával, és Vasziko Tifliszben. Tudta, hogy nem anya fizetéséből élnek, az semmire sem lenne elég, hanem Szilvija néni segíti őket, meg segít Manyecska és Iza is, amennyire tudnak. Abból a leves, abból a krumplifasírt...

Tudott már mindent, nem volt szükség rá, hogy eltitkolják előle az igazságot, hogy kímélik a gyereket... Még hogy gyerek! Már azt is tudta, hogyan születik a baba, és ezért új szemmel nézett Nyinka Szocsilinára, nézte a két kis gubacsot a mellén, ami olyan rugalmas és forró lehet, és szerette volna a markába fogni, és Nyinka szemébe nézni közben...

A nép ellenségének fia volt, s az iskolai órák örökös ködben teltek, és büntudatot érzett a többiek, a boldogok előtt. Legalábbis addig, amíg ki nem derült, hogy sokuk sorsa nem különbözik az övétől. Sietett haza, de a nagy sopánkodását nem bírta hallgatni, hívta-szólongatta az udvar, ahol az otthoni bajok elhalványultak, elcsitultak. Meg aztán Nyinka is ott volt, a hosszú lábú, nevetős Nyinka, aki mindig olyan közvetlen volt vele, mint egy barátnővel. S amikor aztán fölment az udvarról, és becsapódott a liftajtó, egyszerre átváltozott, és a liftből már majdnem egészen felnőttként lépett ki, a családra zúdult bajok terhével a lelkén.

Szerencsére a forma, amelybe teste és lelke volt bezárva, hajlékonyan bizonyult,

szinte gumiból volt, és bár fájdalmak árán, de azért csak hozzásimult, hozzágyűrődött, hozzátörődött az új körülményekhez. Még Irina Szemjonovna is, aki azelőtt észre sem vette, most nem fordult meg közömbösen, amikor kinyitotta neki az ajtót, hanem új szemmel, csodálkozva mérte végig. Egyszer Vanvancs, amikor belépett, köszönt neki: „Csókolom...” Most először köszönt. Gondolkodás nélkül. Ennek a hisztérikus, rosszindulatú asszonynak. „Fjha, milyen kulturált valaki!” – mondta Irina Szemjonovna kicsit gúnyosan, vagy talán zavartan inkább, és utána Vanvancs hallotta, amint azt mondja a konyhában a nagyinak: „Milyen nagy fiú lett a maguk Vanvancsából: már magától köszön...”

Gyorsan repült az idő. Már úgy tűnt, hogy boldogság nem is létezett soha, hanem mindig csak ez a szürke, riadalommal teli, gyötrelmes várakozás, hogy csak még egy kicsit kell kibírni, és akkor jóra fordulnak a dolgok. Váratlanul levelezőlap érkezett apától. Micsoda izgalom volt! Az első híradás onnan! „Kedveseim, minden jól alakul. Hamarosan találkozunk. Feltétlenül. Ölellek és csókollak benneteket. Saliko.”

Ettől kezdve Vanvancs már nem érezte buta sopánkodásnak a nagyfiú könnyeit. Manycska is elolvasta a sok kéztől összefogdosott lapot, és remegett az ajka, ahogy mondta: „Na látod, minden rendbe jön!” Vanvancs újból megpróbálta elmesélni a vicces történetét a tagili birkózókról, de senki nem nevetett.

Mindannyian egyenlők voltak, és anya már ki tudja, hányadszor mondta a jelenlétében: – Nem tudom, mit tegyek... nem értem, nem tudom... Valahová el kellene menni biztosan... Hiszen ez csak valami szverdvlovszki túlkapás lehet, nem igaz, Manya? – Manya pedig azt felelte erre: – Tudod, Ashen, ülj a fenekeden, és ne kutakodj... El kell telnie valamennyi időnek... – Ah – mondta anya türelmetlenül –, hogy mondhatasz ilyet!?!... Mire várjak!? Eleven emberek hiszen, Manya... – *Koranam jesz* – kiáltott fel a nagyfiú –, hát mi történik velünk? Mivel érdemeltük ezt ki? Mivel? Miért? – És a térdére csapott az öklével. Erre már Vanvancs is megszólalt, kemény, szigorú tekintettel: – Anya, a kommunisták soha nem esnek kétségbe, igaz? Te kommunista vagy! Ugyan mit számít, hogy valami hülyék kizártak a pártból... Hát nem? – Manycska idegesen felnevetett. – Próbáltam már bemenni oda – mondta Ashen –, hogy beszéljek velük, meggyőzzem őket... De még csak nem is fogadnak... – Hova oda? – kérdezte Manycska. Ashen szemével a plafonra mutatott. – Ne kutakodj, mondtam – ismételte meg Manycska –, ülj meg a fenekeden...

Vanvancs lement az udvarra, és próbálta elképzelni apját a börtönben, de sehogy sem sikerült. Apa a fűben ült a sakkasztal fölött, kinyújtotta a kezét az egyik bábu felé, hogy lépjen, keskeny csuklója meghajolt, és az ellenfél bábuja a levegőbe roppent... Matt!... Mindig ő győzött.

Az udvaron mégis megkönnyebbült egy kicsit. Ott más szenvedélyek tomboltak, zsvajuktól reszketett a föld, de ez emelkedett zsvaj volt, nem a gyötrelmes, szinte reménytelen otthoni bágyadtság. Spanyolországban polgárháború volt, mindent átítattak az onnan érkező hírek, anya és a nagyfiú elgyötört arca, fojtott hangja a spanyolországi polgárháború szülte gondolatokba merült. A köztársaságiak támadtak. Nem volt újság a nagyfiú, ferde orrú Franco tábornok csüggedt arcának karikatúrája nélkül. Az iskolában a politikai ötpercekben egyre csak arról volt szó, hogyan hátrálnak a fasiszták. Igen, igen, meg a német zsoldosok! Meg az olaszok!... Hiszen a nép nem támogatja őket. A spanyol nép a kommunistákat támogatja, elvégre kommunisták mind...

Ott ülnek az udvarban iskola után, a padon – Nyinka a bátyjával, Bunyós Vitykával, meg Petyka Korobov, Jurka Holmogorov, és egyre csak a háborúról beszélgetnek...

Petyka Korobovnak felvitte az isten a dolgát! Azzal a görbe lábával bevették a „Vidám kukták” együttesbe. Kiderült, hogy nagyszerűen táncol. A fehér szakácskötényben és a magas szakácssüvegben úgy cifrázta, hogy a közönség tombolt a gyönyörűségtől. Ráadásnak kórusban előadták a „Hej, de jó a szovjet hazában élni” kezdetű híres dalt. De Petyka nem hengegett, nem hordta fenn az orrát, és Vanvancs szerette őt.

Az udvart átította a saslik és sült hagyma illata. Az étterem konyhájának ablakaiból áradt; az Arbatról lehetett bemenni a kaukázusi étterembe, és a konyha ablakai az udvarra lehelték a szagokat.

Egyszer, miután jól kikacagták magukat Franco tábornokon, mindannyian a konyha ablakához lopódtak, és nézték, hogyan bűvészkedik az öreg grúz szakács a tűzhelynél a fehér süvegében és foltos kötényében. Aztán látják ám, hogy az ablakhoz megy, tölt egy pohár bort, letörli a homlokát, és kiissza egy hajtásra... Azzal kacsint a gyerekeknek, és megy vissza a tűzhelyhez. – Nekünk is tölthetett volna – mondja Petyka nevetve. Erre újra odajön a szakács az ablakhoz, megint telitölt egy poharat, az ablakpárkányra teszi, és szalad is vissza a helyére. Most már odahúzódtak egész az ablakhoz, eltátva piros, kiszáradt szájukat... – Na, gyerünk! – mondja Petyka, és Vityka fogja is a poharat két kezével, nagyot húz belőle, aztán torkaszakadtából felüvölt, köhög, elrohan... A szakács nevet, az ujjával fenyegeti őket, és kiabál: – Bort akartál? Mi? Az ecetet meg nem szereted? Mi?...

Néhány nap múlva sikerül bosszút állniuk. A szakács nem látja őket, és a párkányra teszi a gőzölgő serpenyőt, benne egy ropogósra sült kacsával. És visszamegy a tűzhelyhez. – Na, gyerünk! – súgja Petyka Vanvancsnak, és toporog a görbe lábával. De Vanvancs sóbálvánnyá vált. Nevet, mert jó vicc az egész, de a háta csupa hideg veríték. Vityka a nyálát nyeli. – Na, gyerünk! – lökdösi őt Petyka. A szakács el van foglalva a saját dolgával. Nyinka izgatottan szuszog. Vityka elkapja a kacs lábát, és mintha a föld nyelte volna el őket, már ott sincsenek. Már bent vannak a lifitben. Aztán a padláson. Por. Rendetlenség. – Ne rángassátok, hé! – sziszeget Vityka, és védi-oltalmazza a kacsát, hogy először ő, ő... De hol is kezdje?... És aztán belemélyeszi sárga fogait a farába... Azzal mindannyian marcangolni kezdik a kacsát, és csámcsogva falnak. Egyszerre Vanvancs is megszabadul a kételyeitől, és letépi az egyik szárnyat. Milyen könnyű a lelke!... Ahogy befejezték a lakomázást, leültek a padlás koszos gerendáira. Vityka rágyújtott egy cigarettára. – Pfuj, hülye! – morogja Nyinka elítélően. – Ha nem tetszik, tehetsz egy szívességet! – förmed rá Vityka. – Telizabáltad magad, most hallgass! – Nagylegény! – nevet Nyinka. – Taknyos tolvaj.

Repült az idő. Mint ahogy repül mindig, mielőtt valami nagyon fontos történik. Igen, lázas izgalomban éltek; tele a hamarosan bekövetkező változások – jelentős, elkerülhetetlen és persze mindenképpen pozitív változások előérzetével. Így nem lehet a végtelenségig! Hirtelen lelepleződött a fő csekista, Nyikolaj Jezsov. – Micsoda gazember! – kiáltotta döbbenetben Ashen, és vagy egy éve most először vér szökött az arcába. – Ennyi gaszágot művelni! – És elrohant a Kuznyeckij mosztra, az NKVD információs irodájába, reménykedve, hogy mostantól valóban minden más lesz, de megint csak azt hadarták ki neki a kisablakon, hogy Salva Okudzsavát tíz évre száműzték, a levelezés jogától megfosztva!... És Ashen megértette, hogy ez még nem az igazi változás. „Az ördögbe is! Az ördögbe is!” – ismételtette; nem tudta, hová legyen, hová menjen, kit kérleljen... Eltelt egy hónap hasztalan várakozással, hogy hír – jó hír érkezik Salikótól. Aztán történt valami, amitől először csak Ashen szíve dobbant nagyot. – Mama – mondta Marijának a szokásos suttogásával –, képzeld, Lavrentyij lesz az

utóda annak a gazembernek! – Miféle Lavrentyij? – értetlenkedett Marija. Aztán hirtelen eszébe jutott. – *Vaj* – kiáltotta csodálkozva –, ugyanaz a Lavrentyij? És az jó? – Honnan tudhatnám? – felelte Ashen. – Az a fő, hogy ismerte Salikót. – Aso-dzsán – mondta Marija –, nem tetszett nekem ez az ember. – Eh, mama! – kiáltott fel Ashen, ahogy Szilvija szokott. – Mit számít az?! Találkoznom kell vele. Majd ő utánanéző...

Megint talvez volt rendíthetetlen lendülettel. Majdnem ugyanaz a régi Ashen volt, akit nem lehetett letéríteni az újáról, se megállítani. Hogy kinek a segítségével, miképpen érte el, amit akart, azt nem tudom. Titok maradt, hogy kinél puhatalódozott, kinek és mit suttogott a fülébe, milyen hangtalan nyilakat röpített ki a célja felé. Most csak Lavrentyijt látta maga előtt, azt a tifliszi Lavrentyijt, akiben nem nagyon lehetett megbízni, aki zárkózott volt, és úgy viselte a cvikkerét, mint egy álarcot, de azért mégis előfordult, hogy valami felderengett, valami – igen, valami emberi hirtelen megvillant viaszarcán, apró szemében, s ettől egy pillanatra hasonlóná vált mindenki máséhoz. Ó, remény, te titokzatos istenség, aki a végsőig kintartasz mellettünk!

Beszélt Izával is. – Nem hiszek én ebben – ráncolta a homlokát Izolda, de ahogy a lángoló arcú Ashenre nézett, meggondolta magát –, no de minden megeshet, Ashenocska... Hát persze... Miért is ne?...

Isten természetesen nincsen, gondolta Ashen, csak a boldogtalanok és nyomorultak képzelik, de ha mégis létezne, ha valóban ott lenne valahol, a megközelíthetetlen szférákban, ha ott lenne az a mindent látó, öröktől fogva létező, az emberiség sorsáért és az igazságért aggódó lény, ha mégiscsak létezne, akkor biztosan segítene neki, hogy találkozhasson Lavrentyijjal! – Ha hinnél Istenben – mondta Marija csak úgy mellesleg, szinte csak tréfálkozva –, azt mondanád: Uram, segíts meg engem... És lehet, hogy tényleg megsegítene. – Ugyan már, mama – fortyant fel Ashen –, ne kínozz már! – Azzal elfordult az anyjától, összevonta a szemét, és mélyen-mélyen a lelkében felkiáltott: „Uram, segíts meg engem!” – és rögtön el is pirult szégyenében.

Néhány nap múlva csoda történt: válaszul a kérelmére hivatali blankettán értesítették, hogy a belügyi népbiztos a megjelölt órában fogadja!

Ashen újjászületett. Marija boldogan nézte, rejtegetve boldog mosolyát. Manycska ragyogott, mint mindig, és cuppanós puszit nyomott Ashen arcára. Sura Andrejev leereszkedően hallgatott: naivnak tűnt számára az asszonyok öröme. Természetesen azt kívánta, hogy szerencsésen végződjék a történet, Manycskára gondolt, de nem feledkezett meg magáról sem.

A megadott napon Ashen elővette a ruhásszekrényből régi szürke kosztümjét. Kiderült, hogy bő, és Marija titokban sopánkodott: mennyire lefogyott a lánya! De Ashen nem törődött ezzel. Olcsó koverkókosztüm volt, rég divatjamúlt is, de pontosan illett hozzá a világosrózsaszín blúz és a régi fekete cipő. Még egy kicsit be is púderezte az arcát – különösen az ijesztő kék karikát a szeme alatt, és hirtelen az jutott eszébe, hogy ebben a kosztümben volt akkor is, amikor a harmincas évek elején Tifliszben Lavrentyij elment hozzájuk a Gribojedov utcába, a lakásavatójukra. Nem, gondolta, nem tud csinálni semmit, mert ha egyedül Salikóról volna szó, lehetne azt mondani, hogy sajnálatos félreértés történt, de ott vannak mind, mind: Misa is, Vologya is, Kolja is, Olja is, Szasa is!...

Trolibuszsal ment be a központba, aztán gyalog sétált a Lubjankára. Már nem izgult egyáltalán, eltöltötte valami régi, acélos nyugalom, valami rendíthetetlen és rettenthetetlen... Gyorsan odaért. Mindenféle formaságok a tökéletes csöndben, majd egyszer csak kivált a csöndből egy civil fekete öltönyös fiatalember... udvariasan vezette

a szőnyegezett folyosókon, fel a liften, aztán megint egy folyosón. Ashen egészen megnyugodott, és még el is képzelte Lavrentyijt, amint ott ül a népbiztos karosszékekben, s amilyen kicsi, köpcös, teljesen elmerül benne, valami ostoba egyenruhát visel, és dölyfösen néz, mint a koszból fölkapaszkodottak mind... mint mindenki, akit holmi Tifliszből Moszkva csúcsára röpít az élet... A fiatalember az ajtóban finoman megérintette a könyökét, hogy irányítsa, s azzal beléptek a tágas fogadószobába. Fényes volt, tiszta és szigorú. A hatalmas asztal mögött ülő titkárnő halványan rámosolygott. Ashen már elszokott az efféle udvarias gesztusoktól. Utoljára még arra gondolt, ha kettesben maradnak, akkor úgy kell beszélni vele, mint a régi időkben, mit sem törődve vele, hogy milyen falak között vannak: „Ide figyelj, Lavrentyij (pontosan így: Lavrentyij), furcsa lenne, ha most meg akarnálak győzni... te nem gondolhatod, hogy Saliko... az egyszerűen nevetséges lenne... Hogy milyen kommunista, azt te nálam is jobban tudod... Nyilvánvaló, hogy annak a senkinek, az elődöknek a keze van a dologban... Bűnös akció... Érted ezt magad is nagyon jól...”

Kitárult a tölgyfa ajtó, beléphetett, és a kicsi, rövid nyakú, zömök Lavrentyij – ugyanaz, ugyanaz a Lavrentyij – szaladt üdvözölni. – *Va, Ashen, Ashen!... Hol voltál?... Ezer éve nem láttalak! Hát hova bújtál el?!... (Mintha elfelejtette volna, hogy Saliko miatta ment el az Urálba!)... Genacvale, genacvale!* – Ashen kicsit zavarba jött.

Közönséges, kicsit gyűrött barna öltönyben volt. Csíkos, fehér ingén idétlenül széles volt a gallér, rövid, vastag nyakán sután állt a nyakkendő, amelynek csomóját félig eltakarta a gallér. Lavrentyij tetőtől talpig. Még a csillogó cvikker is ugyanaz. Ashen-nek sohasem volt rokonszenves ez az ember, de hát régi Bajtárs!

Hellyel kínálta egy puha karosszékekben, s maga vele szemben ült le. Ashen arra gondolt, jobb volna az undok tréfái nélkül, de Lavrentyijnek esze ágában sem volt viccelődni. – *Vajme, vajme* – mondta halkán –, hogy mit művelt itt ez a gazfickó! – No de szerencsére kiderült – mondta Ashen szigorúan –, hiszen nem kételkedhetsz benne, hogy Saliko... – Mennyire lefogytál! – kiáltott fel Lavrentyij. – *Vajme, vajme!...* – Aztán nagyon tárgyilagos hangon azt mondta: – Ashen, kedvesem, annyi minden a nyakamba zúdult... bűncselekmény bűncselekmény hátán! Olyan nehéz ezt az egészet felmérni, kijavítani... – hirtelen megemelte a hangját –, de mi rendet vágunk itt, az édes mamámra esküszöm! Ne legyen Lavrentyij a nevem, ha nem vágunk rendet! – Azzal megfogta Ashen kezét: – Saliko ügyét pedig még holnap elintézem, hallod?...

Ashen alig tudta visszafojtani a zokogását, ezért gyorsan, éles mozdulattal felállt. Felállt Lavrentyij is. Elkísérte az ajtóig. – *Vajme, Ashen, ki gondolta volna, hogy így kell találkozunk...*

Hirtelen megtörtént az a valami. Csönd lett. A titkárnő mosolyogva biccentett felé. A fiatalember elkísérte a kijáratig.

Ashen rögtön el is indult a szövetkezetbe, és egész estig dolgozott. Otthon elérzékenyülve mosolygott Marijára, és néma kérdésére válaszul azt mondta: – Megígérte. Majd meglátjuk. Úgy láttam, nem hazudik... Tudod, nagyon fel volt háborodva...

Éjjel elvitték...